

տակարարներ կը գտնուի պերիարմենիասի վերջը միւսները
այինչ չաւան(ներ) :

Պերսպոլիսի աստիճանները հանդիսանում են հայտնի և հարուստ պատմությամբ հուշարձաններից մեկը։

1. Մեկ էջ անվերնագիր հասցևած մը՝ «Եւ արգ. դիտելի է զի մղն. նման է ստուգերի. նախ զի յրժմ. հայի ի ստուգերն երեւի Թէ է ինչ հաստատուելն»:

2. Յ ԹԻՆԻՉԻ Հաստատած մէ՛ջ նշոյեղէն անդիւհա-
գիրք. «պողոսի յԱԼ. կոնքի: Թէ յրժժ. աղայ էի իբրեւ
զին եւ իբրեւ զաղ. Եւ առա գիտելի է զի աղայն Ը.
աղզ պակաստաւ. աւնի. . .»

3. Լուծմունք աշխարհաց Գրաց. Արարեալ
Դաւթի փիլիսոփայի, 9 թուղթ, զերջէն պահաւ: Այս
երբեք յաւանդագրութիւն, յիշատակարան եւն յաւնին:

(U²-9t-2t t-1 =24-5.)

4. Բ. ԱՃԱՌԻՆ

U E L G F U E L F

ፕላን ማረጋገጫ

1. Արանիա Երուակացի: — 2. Հայք եւ Հայաստան: —
3. Խորալէլ Օրհիի մասին:

1. Ինչպիսիք շփոթությունները — «Անտիպոլիսի» շփոթությունը Համադրողի տասնեակի Յայանու-
թիւն ճեմանն եւ փրկչին միջոց, (Հրապարակ. Գրատեսչան, Գրեմբր, 1877) ծառք Նշանաւոր
է իւր բովանդակութեամբ: Անտիպոլիսի (է գա-
րուն) ընդդէմ Եւրոպայ կը պայքարային՝ որ
Եւրոպայն եւ Յայանութեան տանք միասին Եւր-
ոպայ Գին պիտի տանուի. առ այս Հին Սուրբ
Հայրերէն վկայութիւններ յառաջ կը բերէ, եւ
ի մասնաւորի Հայոց Համար կ'ըսէ՝ թէ «յառաջ
քան զգաւոր ժամանակս, մեր ազգին մէջ
Եւրոպայի տեւաւ, Եմին կը տանուէր «մինչեւ ցե-
րանելին Յոյսն կանգնողնուն» որ ազգաւ Ման-
գակունի էր, որ եւ բարձաւ այս սովորութիւնը:
Այս ծառն անցեալ տարի Նշան Գր. Կոնստան-
տնոպոլիսէն թարգմանութեամբ Հրատարակեց
»The Expositor« թերթին մէջ կենսաբանական
յառաջադասանով եւ ծանօթութեամբ (տ. թեր-
թին ծածկը «Նոր Եւրոպայականութիւն».)

2. Հայր է- Հայաստանի վերին դպեքերեն ետև Հայոց պատմութեան եւ վերին արհա- ներուն վրայ բազմաթիւ հրատարակութիւններ տեսան եւ բազմաթիւ լեզուներով, մասնաւոր անդրդերէն եւ գորղերէն: Թերթի անցադ դերին գծածին վրայ "Կոյ հրատարակութիւնը վերնագրով Եւնասկած էինք Baridon, An old Indian եւ Windle գորրերն. այս թաւուն "Կոյ

Տրատարակութիւնք, վերնագիրը կը բովանդակէ՝ La Verité, Hodgetts, Bliss, Beheznilian, Stead. Այս Տրատարակութիւններուն մեծագոյն մասը շքեղ եւ պատկերազարդ են, մեծ Համալրութիւնք գրուած են մեր Տին ու նոր պատմութիւնք Տրատարակ ժողովրդեան ծանօթաբարձներու նպատակ ունին։ Կ'ենթադրուի՝ որ ստեղծված զատ կան ուրիշ այսպիսի Տրատարակութիւններ ալ, որոնք այժմ մեր ձեռքն Հասած չեն, եւ 1896ի ազգային Տրատարակութեանց ցուցակին մէջ պիտի մտնեն։

3. Իւրայեւ Օրին Ժամին: Կաւկասի Ղարա-
բաղի Հայ Մէլիքներու Պաշտանաց ցեղէն լեզուա-
գէտ եւ բարձրագոյն Իսրայէլ Օրի, այս ժամու Պրոն-
սիական Ռենտի Դիւսէլզոգրի քաղաքը մինչեւ
1698 ցորենի եւ գինեւ Վաճառական էր: Յի-
շեալ տարին դասիւ ռաժմիւ տեսնեցեղով
սեղւոյն իշխանին (Kurfürst Johann Wilhelm
von der Pfalz) Հետ՝ կը յայտնէ անոր գաղա-
փարը, Հայերն Պարսիկներու իշխանութենէն
Հանելու եւ նոյն իշխանին Տնօրէնելու: Իշխանը
յանձնարարութիւն մըն Օրի գնաց եւ աստը
Մէլիքներու ժողովոյն մէջ պատգամաւոր ըն-
արուեցաւ: Մինաս Վին Հետ: Մէլիքներն Օրին
յանձնեցին թուղթ մը առ իշխան եւ թուղթ
մը առ Իննդիւնտիտո ժ. քահանայապետին:
Այս քահանայութեանց, որ 1699—1705 տեսեց,
Վաւերագրերը Պաւլիքայի պետական գիւտա-
տունը պահուած են, եւ արդէն 1829ին J. von
Fink այս անցքերու վրայ ուսումնասիրութիւն
մը հրատարակած էր (Ueber die politischen
Unterhandlungen des Churfürsten Johann
Wilhelm von der Pfalz zur Befreyung der
Christenheit in Armenien vom Joche der Un-
gläubigen, von 1698 bis 1705, München.) Դոյն
նիվից վրայ գրեցեալն Heigel 1893ին Sitzungs-
berichte der k. bay. Akad. d. Wiss. philos.-
philol. u. d. hist. Cl. 1893 Bd. II. Heft III
S 273—319) եւ հրատարակեց Բաւարիոյ պե-
տական գիւտատունը պահուած այս կարգի
թուղթ վաւերագրերը: միւսերն (էջ 1—12 եւ
27—70) զորտուած են այսօրս, մինչդեռ Fink
1829ին գործածած է ամբողջը: 1

Ղարաբաղի տասը Մեխքեներն 19 Ապրիլ
1699 թռականաւ թէ Իշխանին եւ թէ Խնուդ-
կենտոնս ծ.բ. Քահանայապետին գրեցին եւ
Օրդի եւ Մինաս Վ.ին ձեռք ղրկեցին: Քահա-
նայապետին գրուած նամակին հայերէն բնագիրը

։ Ցես նաեւ Ռաֆֆի, Խամսայի Մեղքոսթիւները։

Հոռո՛ճ Քահանայապետական դիւանատունը պահապանեալ է, եւ M. J. Saint-Martin իւր Memoires-ին մէջ գաղղիներէն թարգմանութեամբ հրատարակած է (Paris 1819, II. p. 479—481)։ Այս հրատարակութիւնը, որ յիշեալ երկու գերմանացի հեղինակներուն անձանքով մնացած է, շատ հետաքրքրական է։ Իշխաններն կը յայտնեն՝ որ կամօղիկէ եկեղեցւոյ հետ կը միանան, պատուականութիւն կը հայցեն, եւ կը խնդրեն որ իրենց եպիսկոպոս ձեռնադրէ եւ զրկէ Կերսէս վարդապետը։ Այս երեւնացի Կերսէս Վ. († 1704), ինչպէս կը հայորդէ Ծոփածոս Ռօշթա իւր ծանօտագրութեան մէջ, Հոռո՛ճ ուսած, Լէմբերգի ինկրիզայն Թորոսեան հետ Արքեպիսկոպոսէն ձեռնադրուած, Վիեննայի Ս. Ծոփածոս մայր եկեղեցւոյն կանոնիկոսն էր, եւ Բուդապէշի Ցաճկաց տրիպետութեան ժամանակ՝ նոյն քաղաքը գտնուող Գարրիէլ հայազգւոյն՝ գրած գաղտնի (հայերէն) նամակները կը թարգմանէր Լէոպոլդ ֆայսեր, որով կայսրն կրցաւ 1686ին Բուդապէշտն առնուլ եւ Գլենդես, որ այստառի թիւ ունեցաւ 1200 գերեալ այլազգիները մկրտելու, իւր մատակարարներն ըսաւ։ Այս նամակներն այժմ Վիեննայի կայսերական գիւնատունը պահուած են։

Պարարաղի իշխաններուն առ իննովկեն տիւս ժր գրած նամակի մասին կը գրէ Սա. Ռօշթա. «Իսրայէլ Օրին, Պերօշ իշխանի որդին, ընդ իւր բերեալ զՄիսսա Վ. Խարգերդգի, եկն ի Հոռո՛ճ եւ մատոյց իննօշ. ժրին զթուղթն ի տասն Մեկերաց Հայոց գրեալն յԵկեղապետ յաթի 1699 Վարդի 19, զորոնց անուանն վասն պատճառի ուրուք լռեմ։ զթուղթն եւ ինքնին թարգմանեցի։ որով զՏնազանդութիւն ապրով սուրբ աթոռոյն Հոռոմայ ինդրէին զօգնութիւն ազատելոյ ի լծոյն անհաւատից։ Ուներ եւ զայլ թուղթս առ կայսր Լեօփոլտս, առ Բաւարին Էլէքզորին եւ առ Չարն Մոսկովաց։ Ընկերեալ զյանձնարարութիւն ի փափկէն առ կայսր, երթայ առ Չարն, եւ այնքան խորագիտութեամբ շրջի, եւ ի սմանէ Գեապան լինի առ Պարսիցն արքայն, մինչ զի պատճառ եղև ունելոյ Մոսկաց զկերչան, եւ ի գանձալն ի Պարսից մեռանի ՍԱՐԶատիսին։» Հ. Գ. Գ.

ԱՅԳԵՆԻՆ ԹԻՐԹԵՐԵ ԹԱՂԿԵՓՈՒՆՅ.

1. Թիֆլիսի Հայոց հրատարակչական Ընկերութիւնը։ — 2. «Մասիս» վերստին կը հրատարակուի։ — 3. Հայերէն հին տպագրութիւններ։ — 4. «Մշակ», մատնախօս Պր. Լ. ին անհատական կարծիքը։ — 5. «Նոր-Դար», տուած մէջ լըն կրկնութիւնը։ — 6. Հայ ուսանողներուն օգնեցեք։ — 7. Նուիրատուութիւններ։ — 8. «Արքայ», պատկերագրագր նախնէր։ — 9. Նոր կամուսնայի։ — 10. «Իջգու ուղղի տնո»։ — 11. Մոսկվայի Հայերը եւ ուսանողութիւնը։ — 12. Մամանական ներկան գաւառաքարքաններու մէջ։ — 13. «Մշակն», յառաջ ընթան մէկ յօդուածը։ — 14. Օտարալեզու լրագրաց մէջ յօդուած զորո ազգայինը։

1. Թիֆլիսի Հայոց հրատարակչական Ընկերութիւնը։ Այս օրերս հասաւ մեր ձեռքը՝ քաղկեան ընդարձակ տեղեկութիւն մը, որ ցոյց կու տայ ընկերութեան զորոններէն մէկն եւ հրատարակած գրքերու ցանկը։ Թուով 114։ Որչափ ուշադրել է երբ կը տեսնէք, որ այս ընկերութիւնը՝ իւր առած վարձատրութիւններով կը բաշխէրէ գրքեր գործները, թարգմանութեանց համար վճարելով 12—15 րբ. ապագրական թերթին. իսկ ինքնուրոյն գրուած գրքերու համար 20—25 րբ. 114 հրատարակութեան մէջ 47—48 հատը թարգմանութիւն, ըստ ինքեան շատ չէ, բայց համեմատելով արուած գինը թարգմանութեանց համար (15 րբ.) իսկ ինքնուրոյն գրուածոց համար (25 րբ.), կը համարեալիք գիտողութիւն մ'ընէ թէ աւելի մեծ ոյժ էր արտի թարգմանիչներու քան ինքնուրոյն գրողներու. թարգմանութեան համար՝ թերթին 10 րբ. բաւական վճարմանը է, իսկ ինքնուրոյն գրուածոց՝ (20—25 րբ.) թէ բաւական կրնայ համարուիլ եւ թէ — անբարեկամ. վասն զի բաւական է հատարակ գրուածոց համար, իսկ գիտական ինքնուրոյն՝ եւ մանաւանդ նոր գրուածոց համար ստուգիւ անբարեկամ։ Անշուշտ այս է պատճառը, որ «Մանաթ-գրովը վերապահած է իրեն իրաւունքը քոչալի գրողներու աւելի բարձր վարձատրութիւն նշանակել»։ Այս «բացառիկ դէպքերը կը տարածուին անտարակոյ թարգմանութեանց համար ալ, քանի մը հասն ի քաց առնելով՝ թարգմանութեանց համար վճարողը դաւաճը շատ կը գտնենք։ Ընկերութիւնն աւելի քաջախիճալ է ինքնուրոյն գրուածքները, վասն զի միայն ինքնուրոյն գրուածոց մէջ իբր մնայուն յիշատակարարներ կը ներկայանան ազգային աղբիւր յատկութիւններն, եւ կ'ազգեն ուրիշներուն վնաս ալ՝ ինքնազարգացման, եւսուողեան եւ մրցութեան հարկ բարձրելով։ Շատ անգամներ եւ յաշտութիւն կը մտղմենք այս ընկերութեան, որ է եւ մանաւանդ պիտի բլլայ օրինակ՝ արեւմտեան Հայոց... Զիցաւ «Ծաղկաբազ» (կամ մանաւանդ շուշուկ) հասկընայ թէ ինչ կը նշանակէ յայտարարութեան մէջ երեք տեղ կրկնուած՝ «օրն» այնչափ «դեղն» բառը. «զղջալի տեղ» «դեղնէ» ուստի եւ զեղն աւելի ուղիղ իմաստ կու տայ կարծենք։

Ի Գորբիկի կենսագրութիւնը ա. Յուլիոյ Հայ. մեռագրաց կայսրի. մտղմենք է Վիեննա, 1891 էջ 29—31։

